

„Filozofie is tegenovergestelde van ideologie”

Rudolf Boehm (64), professor moderne wijsbegeerte aan RUG, ruilt academische wereld voor journalistiek

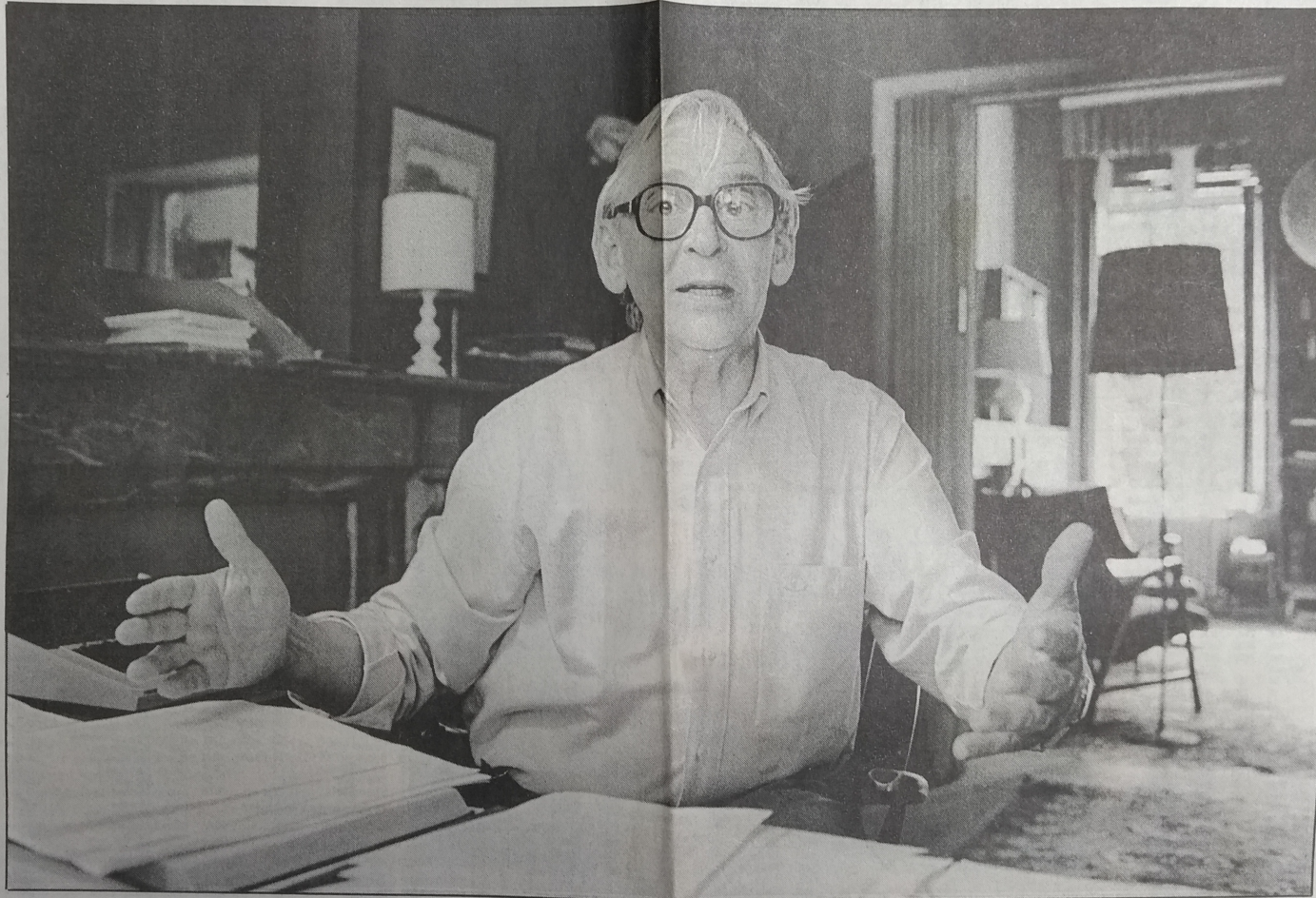
GENT — „Ja, ik blijf me een kommunist voelen”, zegt prof. Boehm wanneer het gesprek bij de omwentelingen in Oost-Europa belandt. Boehm, hoogleraar moderne wijsbegeerte aan de Gentse universiteit, zit nooit verlegen om een polemische uitspraak. Toen de wereld getuige was van de ineenstorting van het kommunistisch systeem in de voormalige Sovjetunie, stelde de RUG-filozof: „Marx’ theorie blijft grotendeels overeind. Wat in de socialistische landen mislukte, is het kapitalisme.”

Op 24 december wordt Rudolf Boehm 65, maar hij heeft niet gewacht op zijn ontslagbrief. In april jongstleden meldde hij de academische overheid dat hij op 1 oktober 1992 vervroegd met pensioen wilde vertrekken. „Ik ben 25 jaar hoogleraar geweest. Dat volstaat toch?”, zegt hij. Rudolf Boehm, vandaag in onze (noot eindigende) reeks professoren met rust.

Professor Boehm ontvangt ons in zijn studeerkamer, op de eerste verdieping van een herenhuis aan de Visserij in Gent. Twee zeteltes in het midden van de kamer. Tegen de muur massa’s boeken, met ingebonden ruggen. Op een ligbank ligt ‘Spiegel van de klassieke Chinese poëzie’. „Mijn sofalektuur.” Naast zijn bureau staat een tafeltje met een wat aftandse elektrische schrijfmachine. Van een tekstverwerker geen spoor.

„Te onpraktisch. Dat is handig voor secretaresses. Kijk, ik wil de diverse versies van een tekst met elkaar kunnen vergelijken. Ik wil zien waar ik verbeteringen heb aangebracht. Dat kun je niet met een tekstverwerker. Sommige collega’s werken ermee en ik merk het aan hun teksten. Ze worden slordiger. Men laat zich verleiden door de properheid van het afgedrukte.”

Zelfs na al die jaren in Gent heeft zijn Nederlands een sterk Duits akcent behouden. Prof. Boehm werd in 1927 geboren in Berlijn. Tijdens de oorlog verhuisde hij naar Leipzig, waar hij school liep aan de Thomasschule. „Waar Bach cantor was.” Hij studeerde aan de universiteit van Leipzig en was assistent wijsbegeerte aan de universiteiten van Rostock en Keulen vooraleer hij in

Rudolf Boehm: „Van de filozofie kunnen we heel wat leren over een vreedzame omgang met elkaar.”

(Foto Michiel Hendryckx)

beste kant.”

Prof. Boehm staat bekend als een fenomenoloog. Toch is niet Husserl, de grondlegger van de fenomenologie, zijn grote voorbeeld. Noch Heidegger, die hij persoonlijk heeft gekend.

„Aristoteles blijft voor mij de meest boeiende denker aller tijden. Wanneer je zijn stijl bestudeert, hoe hij schrijft, overweegt, verklaart... Het is allemaal zo eenvoudig. Daar-

rens tot de praktische relevanties te komen. Dat omwegen maken hoort bij de filozofie, hoort eigenlijk bij zovele bedrijvigheden.”

— Van een filozof wordt op om het even welke vraag een antwoord verwacht. Dat lijkt me makkelijk en moeilijk tegelfter tijd.

„Dat gaat soms te ver. Toen de troepen van Saddam Hoessein Koeweit bezetten werd me om een stellingname te geven over de zaken, architecten, psychiaters, zakkeniui...”

denk ik, een beetje polemisch bedoeld; niet vriendelijk. Alsof ik voor schoolmeester zou spelen. Het is waar dat zich rond mij een vaste groep van mensen heeft gevormd. Niet enkel oud-studenten en zelfs niet uitsluitend filozofen. Ook juristen, architecten, psychiaters, zakkeniui...”

van alle wetenschappen. Wat is er een betere toepassing van de natuurwetenschap dan geneesmiddelen maken? Jij vindt een middel tegen bij voorbeeld een verkoudheid, terwijl (heftiger) intussen mensen met mijnoeren worden weggemaaid, opgestookt, doodgeschoten, vergast. Wat heeft dat allemaal voor zin?

„Mijn woede richtte zich op de draagt. Het is dus geen zaak van recht, onafheid, maar van plicht tot

elke politiek-economische beslissing.

„Een samenleving moet trachten aan de behoeften van eenieder tegemoet te komen, meer bepaald aan deze van de meestbehoeftegen en van degenen die niet zelf in hun behoeften kunnen voorzien. Om dat te bereiken is vereist dat iedereen daartoe volgens zijn vermogens bijdraagt. Het is dus geen zaak van recht, onafheid, maar van plicht tot

tekst bezorgen? Na veel inspanningen kunnen ze het vastkrijgen. Hier (haalt een speciale bijlage van de Franse krant l’Humanité boven). Dat is bij mijn weten de enige vorm waarin de volledige tekst van het verdrag werd afgedrukt. Ik kan je garanderen, even boeiend als de oprichtingsstatuten van een vzw.

„Geen kat blijkt heeft het verdrag te hebben gelezen. Ik vraag me af of ook maar iemand van onze volksvertegenwoordigers het heeft gelezen. Een kollega van de rechtsfaculteit bevestigde me dat het bovendien juridisch uiterst slecht is opgesteld en dat het zich bijgevolg moeilijk laat lezen. Het verdrag was ook niet voor een parlementair debat vatbaar. Het was te nemen of te laten. Men kon het niet amenderen, niet corrigeren, niet bediskussiëren. De Kamer van Volksvertegenwoordigers heeft dan ook maar 24 uur nodig gehad om het te ratificeren.

„En dat verdrag heeft veel verregaander gevolgen voor ons dan de staats hervorming, de dialoog van gemeenschap tot gemeenschap en wat weet ik al meer. Als de zaak doorgaat, krijg ik bij voorbeeld stemrecht voor de gemeenteraadsverkiezingen. Vermoedelijk word ik dan ook aan de stemplicht onderworpen. Zonder dat me gevraagd wordt of ik dat wel wens.”

— U hebt nog steeds de Duitse nationaliteit?

„Ja. Ik vind dat men in deze eeuw zijn nationaliteit niet aan de kapstok kan hangen. Ik heb overwogen de Belgische nationaliteit aan te vragen, om de zaken voor mijn kinderen te vergemakkelijken.

„Maar dan bracht de School voor Kriminologie van de RUG, waar ik toen aan verbonden was, een bezoek aan Auschwitz. Ik, die nog het uniform van de Hitlerjeugd heb gedragen, kon toch Auschwitz niet bezoeken onder het voorwendsel Belg te zijn.”

U hebt nog het uniform van de Hitlerjeugd gedragen?

„Ja, ik ben ooit lid van de Hitlerjeugd geweest. Ik ben eraan ontsnapt toen we in 1942 van Berlijn naar Leipzig zijn verhuisd. Ik speukleerde erop dat mijn papieren nooit in Leipzig zouden arriveren, want ik had gezien dat het gebouw van de Hitlerjeugd in Berlijn was gebombardevand.”

„Dat was een risico. Je was verplicht je aan te melden. Mijn vader riskeerde in de gevangenis te belanden.”

gebracht. Dat kun je niet met een tekstverwerker. Sommige collega's werken ermee en ik merk het aan hun teksten. Ze worden slordiger. Men laat zich verleiden door de properheid van het afgedrukte."

Zelfs na al die jaren in Gent heeft zijn Nederlanden een sterk Duits aksent behouden. Prof. Boehm werd in 1927 geboren in Berlijn. Tijdens de oorlog verhuisde hij naar Leipzig, waar hij school liep aan de Thomasschule. „Waar Bach cantor was." Hij studeerde aan de universiteit van Leipzig en was assistent wijsbegeerte aan de universiteiten van Rostok en Keulen vooraleer hij in 1952 in ons land terechtkwam. „Ik heb me geleidelijk aan van Oost-naar West-Europa teruggetrokken", zegt hij lachend.

In 1967 belandde hij in Gent. Amper 39 benoemde de RUG hem tot gewoon hoogleraar in de filozofie. Voordien werkte hij vijftien jaar in het Husserl-archief van de Leuvense universiteit. „Daar werd de nalatenschap van de Duits-Oostenrijkse joodse filosoof Edmund Husserl bewaard. Dat omvatte 50.000 bladzijden onuitgegeven teksten, in stenografie alstublieft. Voor de voorbereiding van de uitgave van dat archief zocht men een hoofdmedewerker wiens moedertaal het Duits was.

„Ik heb daar van 1952 tot 1967 gewerkt. Vijftien jaar archiefwerk is genoeg. Inmiddels kreeg ik, dank zij mijn publikaties, diverse aanbiedingen. Ik kon — dat riek naar stoeferij — naar Amsterdam, Namen, Washington, Duitsland gaan, maar ik gaf de voorkeur aan Gent. Ik was hier ondertussen te diep ingeworteld."

Passie

„Je moet weten dat ik hier altijd al wilde zijn, van kleinsaf aan. In mijn jeugd deed ik een passie voor geschiedenis op. De zestiende eeuw, specifiek in de Nederlanden, interesseerde mij het meest. Een van mijn ontdekkingen was 'De geschiedenis van de afval van de Verenigde Nederlanden' door Schiller, de Duitse toneelschrijver. Die was een tijd professor geschiedenis in Jena en schreef twee historische werken. Dat werk is het mooiste wat ik in de geschiedschrijving ooit heb gelezen.

„Zo heb ik een liefde voor dit land opgevat. Nog voor ik hier kwam, kende ik Gent als de stad van Keizer Karel beter dan sommige Gentenaars. Ik had er tekeningen, plannen van bestudeerd — je weet dat je kunt kennismaken met een stad zonder er ooit te zijn geweest. En toen ik in Leuven belandde, was een van de eerste dingen die ik deed Gent bezoeken. En Brugge.

„Als Noordduitsers adem je hier een vergelijkbare lucht. Noord-Duitsland is meer verwant met Vlaanderen dan met het Rijnland. Je moet maar eens een bezoek brengen aan de Noordduitse steden: Rostok, Wismar, Greifswald... Je waant je in Brugge. Bovendien ervoert ik hier voor het eerst een sfeer van liberale, burgerlijke openheid. Ik geef het toe, het klinkt bourgeois. Maar toch, het burgerlijke van zijn

Rudolf Boehm: „Van de filozofie kunnen we heel wat leren over een vreedzame omgang met elkaar."

beste kant."

Prof. Boehm staat bekend als een fenomenoloog. Toch is niet Husserl, de grondlegger van de fenomenologie, zijn grote voorbeeld. Noch Heidegger, die hij persoonlijk heeft gekend.

„Aristoteles blijft voor mij de meest boeiende denker aller tijden. Wanneer je zijn stijl bestudeert, hoe hij schrijft, overweegt, verklaart... Het is allemaal zo eenvoudig. Daarbij vergeleken is de eerste de beste — ekskuseer — alledaagse journalist een grootheidswaaninnig filozofaster. Ik zeg wel journalist, maar ik bedoel eigenlijk de academici.

„Aristoteles was ook — dat woord zou ik vroeger nooit in de mond hebben genomen — een groot denker. Daar verbind ik een speciale betekenis aan. Een groot denker is, volgens mij, iemand die zijn vooronderstellingen afbakt tegenover het tegenovergestelde. Wanneer je bij voorbeeld wilt uitleggen waarom je gelovig bent, moet je kunnen zeggen ik geloof in dit en dat, EN NIET in dat. Anders blijft je onduidelijk.

„Het gaat bij een groot denker niet enkel om een bevestiging van het eigen gelijk. Hij geeft zelf de tegenstelling van zijn vooronderstelling aan. Filozofie is met andere woorden het tegenovergestelde van ideologie. De meeste mensen denken dat filozofie erin bestaat te vertrekken van een beginsel, een principium waarvan alles wordt afgeleid. Dat is precies het tegenovergestelde van filozofie.

„Filozofie is ook de principes in vraag stellen. Zeer veel gewone mensen begrijpen dat onmiddellijk, veel zogenaamde filozofen zullen dat nooit begrijpen."

Vreedzaam

„Dat heeft onder meer voor gevolg dat we van de filozofie veel kunnen leren over een vreedzame omgang met elkaar. Want in principe gaan filozofen nooit akkoord. Maar dat is vooropgesteld en bijgevolg hebben wij nooit ruzie. Leo Apostel en ik hebben zeer tegenovergestelde opvattingen, maar we zijn vrienden. We kunnen dat uitspreken zonder verbale geweldadigheid. Dat geldt eveneens voor mijn andere collega-filozofen Kruijthof en Vermeersch."

— Toen ik u telefonisch contactteerde om een afspraak te maken, zei u: we gaan het toch niet te veel over mijn persoonsje hebben, maar vooral over de wijsbegeerte in het algemeen. Want die neemt standpunten in over aangelegenheden die ook het grote publiek bezighouden. De filozofie als leidraad in het praktische leven?

„Ja. Ik zie niet in welke aanleiding er zou bestaan om zich met principiële vragen bezig te houden, tenzij er iets vanaf hangt. En voor wie dan wel? Toch voor de mensen. De puur spekulatieve filozofie interesseert me niet, hoewel men soms verre omwegen moet maken alvo-

rens tot de praktische relevanties te komen. Dat omwegen maken hoort bij de filozofie, hoort eigenlijk bij zoveel bedrijvigheid."

„Van een filozof wordt op om het even welke vraag een antwoord verwacht. Dat lijkt me makkelijk en moeilijk terzelfder tijd."

„Dat gaat soms te ver. Toen de troepen van Saddam Hoessein Koewiet bezetten werd me om een stellingname gevraagd. Ik heb toen gezegd dat ik daar niets vanaf wist. Er zijn toch arabisten die zich daarmee bezighouden. Ik heb bij die gelegenheid in de Winkler Prins de artikelen over Irak en Koewiet nagelaten en had toen al een voordeel op sommige journalisten, die zelfs dat niet hadden gedaan.

„Als filozof bezit je uiteraard een zekere legitimiteit, omdat filozofie geen terrein heeft, geen vakgebied. Het is de zaak van filozofen principiële vragen te bediscussieren overal waar ze zich stellen. En ze stellen zich natuurlijk overal. Maar wat weet ik over Pruisen, Frederik de Tweede, Berlijn. Ik ben daar al zo lang weg. Ik heb daar uiteraard ideeën over, maar dat is toch allemaal cafépraat. Ik ben daarvoor niet competent."

— Waarvoor staat de fenomenologie?

„Dat is uitlegbaar. Het vertrekpunt van de fenomenologie is de tegenstelling tussen wat de dingen op zich zijn en de manier waarop de dingen overkomen — fenomenen in de betekenis van verschijnsel. Traditioneel bestaat de tendens dat verschijnselmatige als subjectief opzij te schuiven en te proberen door te dringen tot de objectieve waarheid.

„De fenomenologische idee is dat de manier waarop de dingen overkomen objectief misschien irrelevant, maar toch een realiteit is. Dat heeft enorme toepassingsgebieden. Wat is bij voorbeeld belangrijker: de Guldensporenslag — die misschien niet zo veel voorstelde — of de betekenis die de Guldensporenslag heeft gekregen in het bewustzijn van de Vlaming?"

Kerncentrale

„De fenomenologie is een protest tegen het feit dat het subjectieve onmiddellijk als negatief wordt afgedaan. Maar ze gaat niet zo ver als het postmodernisme, die het bestaan van het objectieve ontkent. Dat is het kind met het badwater weggegooid. De objectiviteit is niet zomaar een ideeetje van een of andere fanaticus. Ze bestaat. Er zijn mensen die in staat zijn te ontdekken dat een kerncentrale werkt. Die realiteit kan men in Tsjernobyl bestuderen."

— Het departement wijsbegeerte van de Gentse universiteit heeft enkele gereputeerde vakfilozofen in huis: Leo Apostel, Jaap Kruijthof, Etienne Vermeersch. Maar Rudolf Boehm is de enige die school heeft gemaakt, zegt men.

„Och, dat wordt verteld. Het is,

denk ik, een beetje polemisch bedoeld; niet vriendelijk. Alsof ik voor schoolmeester zou spelen. Het is waar dat zich rond mij een vaste groep van mensen heeft gevormd. Niet enkel over de filosofie en zelfs niet uitsluitend over filosofie. Ook kunst, architecten, psychiaters, zakenlui..."

Klubje

„We hebben ons klubje de hoogdravende benaming Genootschap voor Fenomenologie en Kritiek gegeven. Elke maand komen we samen tijdens een discussieavond en we geven een tijdschriftje uit. Kritiek. Dat duurt nu al jaren. Misschien komt dat bij sommigen wonderbaarlijk over, maar het is en blijft een klubje.

„Soms wordt verondersteld — wat voor velen van ons ergelijk is — dat wat de ene zegt, automatisch de opvatting van de andere is. En jongeren wordt aangewreven dat ze een en al Boehmiaans zijn. Tja, wie dat beweert heeft er geen enkel idee van welke discussies wij voeren. Uiteraard oefen ik een zekere invloed uit. Maar evengoed oefenen anderen invloed op mij uit. Daar gaat men helemaal aan voorbij."

— Zelf bent u sterk beïnvloed door Heidegger, die u persoonlijk hebt gekend.

„Ik heb de fenomenologie leren kennen via Heidegger, dat is juist. Ik ben ook enkele keren bij hem aan huis geweest. Bijna was ik voor hem gaan werken. Heidegger was lid geweest van de nazipartij, zoals je wellicht weet. Na de oorlog zette de universiteit van Freiburg hem aan de deur. Enkele van zijn leerlingen meenden iets voor Heidegger te moeten doen en legden geld samen om voor hem een persoonlijke werkasistent te betalen. Er bestond een precedent. Ook voor Husserl heeft men dat gedaan.

„Ik kreeg de baan aangeboden, maar weigerde. Om twee redenen: ten eerste vond ik dat ik me als jonge mens — ik was toen 20, 21 jaar — niet mocht blootstellen aan zo'n oppermachtige invloed. Ten tweede zou het feit dat ik de job aanvaardde, kunnen worden uitgeleed als ik Heideggers betrokkenheid bij het nazisme verdedigde en daarvoor wilde ik niet dienen."

— U was vijf jaar toen Hitler aan de macht kwam, twaalf jaar toen de oorlog uitbrak, zeventien jaar toen de Russen Berlijn bevrijdden. Welke invloed hebben die gebeurtenissen op uw filozofisch denken gehad?

„Een zeer diepgaande invloed. Ik ben er een en al door getekend. Het uitgangspunt van mijn filozofische bedrijvigheid gaat terug op eendelozige discussies met mijn vader. Hij was apoteker en doceerde farmaceutische scheikunde aan de universiteit van Berlijn, later aan die van Leipzig.

„Die discussies hadden steeds hetzelfde onderwerp. Ik zei tegen hem: jij bedrijft nu de meest nuttige

van alle wetenschappen. Wat is er een betere toepassing van de natuurwetenschap dan gemeesmiddelen maken? Jij vindt een middelje tegen bij voorbeeld een verkoudheid, terwijl (heftiger) intussen mensen met miljoenen worden weggemaakt, opgestookt, doodgeschoten, vergast. Wat heeft dat allemaal voor zin?

„Mijn vrede richtte zich op de onvoorstelbare naïviteit van de technologie, die rustig voortdedden alsof er niets aan de hand was. Die protesten konstrueerden in plaats van ervoor te zorgen dat de mensen hun benen niet werden afgeschoten. Dat wantrouwen tegenover de wetenschappelijk gefundeerde technologie heb ik altijd bewaard. Ik vind trouwens dat de technologie nog steeds te veel wordt verheerlijkt."

— In december 1989 verklaarde u in een interview: wat in de socialistische landen is mislukt, is het kapitalisme. Wat bedoelde u daarmee?

„Volgens Marx was het kapitalisme een noodzakelijke fase in de evolutie van de mensheid naar het socialisme. Hij geloofde in, wat hij noemde, de historische missie van het kapitalisme: om in de behoeften van iedereen te voorzien moet je over een reusachtig produktieapparaat beschikken. Dat vergt kapitaal en dat geld bekom je op geen enkele andere manier dan door uitbuiting. Aldus Marx. De helft van zijn geschriften zijn gewijd aan zijn polemiek met de utopisch socialisten, die het kapitalisme onrechtvaardig vonden en resoluut verwierven."

Onbevredigend

„Nu, al de socialistische omwentelingen voltrokken zich in landen met een onderontwikkelde kapitalisme. Zeer konsekwent probeerden de leiders van die landen — tot en met Gorbatsjov — het kapitalisme uit te bouwen. Terzelfder tijd verbonden ze daaraan een sociale politiek. Het resultaat was dat noch het ene, noch het andere werkte. De sociale voorzieningen waren indrukwekkend, maar onbevredigend. En de economische ontwikkeling was enorm — welke evolutie heeft de Sovjetunie sinds 1917 niet doorgemaakt! — maar niet goed genoeg.

„Het marxisme dat de socialistische landen erop nahielden, berustte dus eigenlijk op een fundamentele goedkeuring van het kapitalisme."

— U beschouwt zich nog steeds als een communist?

„Ik blijf me communist voelen, op grond van de eenvoudige leuze van het communisme: ieder volgens zijn vermogens en aan ieder volgens zijn behoeften (het devies is van de Franse socialistische staatsman Louis Blanc, die rond 1850 in de 'nationale werkplaatsen' zijn ideeën over de gemeenschap probeerde te verwezenlijken). Dat lijkt me de leidraad te moeten zijn van

elke politiek-economische beslissing.

„Een samenleving moet trachten aan de behoeften van eenieder tegemoet te komen, meet bepaald aan deze van de meesbehoeftegen en van degenen die niet zelf in hun behoeften kunnen voorzien. Om dat te bereiken is voor dat iedereen daartoe volgens zijn vermogens bijdraagt. Het is dus geen zaak van recht op arbeid, maar van plicht tot arbeid voor degenen die daartoe in staat zijn.

„Dat lijkt me de basisidee te zijn van een kommunistische ingesteldheid waaraan niemand voorbijkan. Geen enkele eerlijke liberaal, kristendemokraat of wat hij ook moge zijn kan ontkennen dat dit de doelstelling van een samenleving moet zijn."

— Na de val van het communisme wordt het kapitalisme soms als enig zaligmakend voorgesteld.

„In 1940-1941 kon men denken dat het gelijk van het fascisme was gevestigd. Er waren mensen die op grond van de successen van de nazis dachten dat het fascisme de toekomst betekende. Tot en met Hendrik de Man, zo'n verstandig man. Maar dat bestaat niet, een historische waarborg dat de beste de overwinning behaalt.

„Misschien staat de eerstvolgende revolutie dichterbij de deur dan we denken. Ter gelegenheid van de tweehonderdste verjaardag van de Franse Revolutie in 1989 schreef ik een artikel 'Alexis de Tocqueville of de revolutie als toekomstperspektief'. Graaf de Tocqueville kondigde in 1848 in de Franse Chambre des Députés een nakende nieuwe revolutie aan. Hij werd onthaald op algemeen gelach en gejuw, maar minder dan een maand later barstte die revolutie daadwerkelijk uit."

Minachting

„De Tocqueville schreef enkele jaren later een boek, helemaal voor zichzelf, met de bedoeling te begrijpen op grond van welke redenen hij in staat was de revolutie te voorspellen. Na zijn dood werd dat boek gepubliceerd onder de titel Souvenirs. Om een lang verhaal kort te maken: de hoofddreien die hij aanhaalt voor de voorspelbaarheid van een revolutie was 'l'absence de toute vie politique'.

„De afwezigheid van een politiek leven, dat moet ook ons verontrusten. Ook vandaag is er in onze landen nauwelijks nog sprake van enig politiek leven. Ook nu is de massa van het volk volstrekt vreemd geraakt van de politiek. Wanneer het volk berust is dat, volgens de Tocqueville, in feite de uitdrukking van een 'rustige minachting' voor de regerende klasse.

„Dat neemt vandaag schrikwekkende vormen aan. Een voorbeeld. Men vraagt me op een colloquium in het najaar te spreken over het verdrag van Maastricht. Ik zeg de organisatoren: ik wil wel, maar ik ken het niet. Kunnen jullie mij de

Belg te zijn."

— U hebt nog het uniform van de Hitlerjugend gedragen?

„Ja, ik ben ooit lid van de Hitlerjugend geweest. Ik ben eraan ontsnapt toen we in 1942 van Berlijn naar Leipzig zijn verhuisd. Ik speukleerde erop dat mijn papieren nooit in Leipzig zouden arriveren, want ik had gezien dat het gebouw van de Hitlerjugend in Berlijn was gebombardeed!

„Dat was een risico. Je was verplicht je aan te melden. Mijn vader riskerde in de gevangenis te belanden."

— U gaat een jaartje vroeger met pensioen dan u moet. Hebt u er genoeg van?

„Ik ben 25 jaar hoogleraar geweest. Dat volstaat. Ik doe trouwens nog andere dingen. We zijn collega's (toont een map van wel een vuist dik met persknipsels, artikels die in een krant of tijdschrift verschenen: Knack, De Standard, De Morgen, Eco-Groen...) Journalisme. Ik kan het niet laten.

„Ik erger me eraan dat die dingen op de opiniepagina verschijnen. Neem nu de uitstekende bedrage in De Morgen over de Derde-Wereldschuld (van Jos Geudens, verschenen op 13 augustus). De auteur heeft het onderwerp grondig bestudeerd. Dat verschijnt dan onder de kop opinie.

„Maar dat is geen opinie! Dat zijn de eigenlijke feiten. Niet in de betekenis van meneer X die op plaats Y is aangekomen om in hotel Z deel te nemen aan een conferentie over ABC.

„Die man analyseert het schuldenprobleem. Dat is een intellectuele inspanning. Die wegvoeren als opinie, dat is gemeenheid. Ik heb daartegen al geprotesteerd bij De Morgen, maar neen. De Standard doet hetzelfde."

— Een laatste, filozofische vraag: hoe ziet u de toekomst van de wereld in?

„De toekomst van de wereld... (steekt de zovleste sigaret op) Het gaat eindigen, hein. Maar wanneer en onder welke voorwaarden... De beschaving waarvan wij deel uitmaken, die westerse wetenschapstechnologische beschaving lijkt stille-tjesaan uitgeput te raken. Zoals er in vroegere tijden en op andere plaatsen beschavingen zijn geweest die uitgeput raakten, de Babylonische bij voorbeeld.

„Omwel stort het chaotisch in elkaar, ofwel gaat het over in een andere soort beschaving die de vraag hoe men ekonomisch met de mensen en hun omgeving omgaat opnieuw bekijkt — een beschaving is een bepaalde manier om te trachten de natuur, het leefmilieu voor de mens leefbaar te maken.

„We moeten wijzigen. Misschien maken we nog een kans. Het ongelukkige is dat te veel vanzelfsprekendheden aanvaard blijven."

— Maar u blijft optimistisch?

„Och... Heidegger schreef eens: de wereldtoestand is zodanig zorgwekkend dat categorieën als optimisme en pessimisme al lang bestaand zijn geworden."

Filip VERHOEST